

RUS TILI VA NEMIS TILINI O'RGANISHDA TIL ASPEKTLARI

Bozorova Yelena Bekmuratovna

Termiz davlat akademik litseyi rus tili fani o'qituvchisi

Axmedova Sayyora Abduraimovna

Termiz davlat akademik litseyi nemis tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada til aspektlari hamda uing nemis va rus tilidagi ahamiyati haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Tilshunoslik, til aspektlari, muhit, aspekt, rus tili, nemis tili, fonema, jamiyat.*

Til o'rganish kishilik jamiyatida nihoyatda muhim sohalardan biridir. Aloqa vositasi sifatida tilni tabiiy muhitda amaliy jihatdan o'rganish katta ahamiyat kasb etadi. Xalqaro munosabatlar rivojlanib borayotgan hozirgi davr tillarni o'rganish, uning ichki qonuniyatlari va imkoniyatlarini bilishni taqozo etadi.

Lingvistik aspektlar, tilshunoslikning asosiy qismidir. Ushbu aspektlar orqali tilning tarkibi, fonetika, morfologiya, sintaksis, leksika va pragmatika kabi elementlari o'rganiladi.

Tarkibiy aspekt tilning boshqa tillar bilan bog'liqlikni ifodalaydi. Fonologiya esa tilning ovozli elementlarini (fonemalar) va ularning alohida joylashuvi va tarzida qanday ifodalanishini o'rganadi. Morfologiya esa so'z tuzilishi va so'z yozish usullarini o'rganishga yo'l beradi.

Sintaksis esa so'zlar orasidagi munosabatlar va gaplashishning qoidalari bilan shug'ullanadi. Leksika tilning so'zlar to'plamini, ularning ma'nolarini va ularning o'zaro munosabatlarini o'rganishga yo'l beradi. Pragmatika esa tilning amaliyotdagi foydalanishini, gaplashuvni va matn tahlilini o'rganishga yo'l beradi.

Tilshunoslikning lingvistik aspektlari tilni o'rganishda ahamiyatli bo'lib, bu aspektlar orqali tilni tushunish va foydalanish imkoniyatlarimiz ortadi. Tilshunoslik, tilni o'rganish jarayonida tarjima, tafsir, lug'atlar va grammatikalar yaratishda ham muhim ahamiyatga ega bo'lib hisoblanadi. Bu aspektlar orqali tilni tushunish va foydalanishning qulayligi va samaradorligi oshiriladi.

"Til aspektlari" deganda tilshunoslikda fe'ning vaqtga oid harakatning davomiyligi, tugallanganligi yoki qaytarilishini ifodalovchi kategoriyalar tushuniladi. Aspekt fe'ning harakat yoki holatning qanday kechayotganini ko'rsatadi.

O'zbek tilida ham fe'ning aspekt shakllari mavjud bo'lib, ular asosan quyidagilar:

1. Muddati (davomiylik) aspekti – harakat hozirda davom etayotganligini yoki ma'lum bir vaqt davomida bo'layotganligini bildiradi.

• Masalan: "yozayapman" (men yozmoqdaman)

2. Tugatilgan (perfect) aspekti – harakat allaqachon tugaganligini, yakunlanganini bildiradi.

- Masalan: “yozdim” (men yozdim)

3. Qayta amalga oshiriladigan (iterativ) aspekt – harakat takrorlanayotganligini bildiradi.

- Masalan: “ketib turadi” (tez-tez ketadi)

Rus va nemis tillarini o'rganish turli til jihatlarini o'z ichiga oladi, jumladan, rus tilining kirill alifbosi, oltita holat va fe'l jihatlarini (mukammal/mukammal), nemis lotin alifbosiga nisbatan umlautlar, to'rtta holat va qattiqroq so'z tartibi. Rus tili yanada moslashuvchan so'z tartibiga ega, ammo og'zaki jihatlar va ot holatlarining murakkab tizimiga ega, nemis grammatikasi esa to'rtta holat va uchta jins atrofida tuzilgan.

- Rus tilining aspektlari

- Alifbo:

Yangi yozuv tizimini o'rganishni talab qiladigan kirill alifbosidan foydalanadi.

- Holatlar:

Oltita grammatik holatga ega (nominativ, genitiv, dativ, to'ldiruvchi, instrumental va yuklama), nemis tilidan ko'proq.

- Fe'l tizimi:

Ikki og'zaki jihatni o'z ichiga oladi: mukammal (tugallangan harakat) va nomukammal (doimiy yoki odatiy harakat).

- So'z tartibi:

Juda moslashuvchan, ma'no so'z tartibidan ko'ra ko'proq holatlar orqali etkaziladi.

- Fonologiya:

Nemis yoki ingliz tillarida mavjud bo'lmagan qattiq va yumshoq undoshlar o'rtasidagi farq bilan undosh-og'ir fonologiyaga ega.

- Nemis tilining aspektlari

• Alfavit: Lotin alifbosidan qo'shimcha umlautlar (ä, ö, ü) va ß harfi bilan foydalanadi.

• Holatlar: To'rtta grammatik holatga ega: nominativ, to'ldiruvchi, turdosh va nisbat.

- Jinslar: uchta grammatik jinsga ega: erkak, ayol va betaraf.

• So'z tartibi: rus tiliga qaraganda qattiqroq, lekin ba'zi bir moslashuvchanlik holatlar tizimi tufayli mavjud.

• Fonologiya: “ü” va “ö” kabi tovushlar rus yoki ingliz tillarida mavjud bo'lmagan va o'quvchilarga talaffuz qilishda qiyinchilik tug'diradigan xususiyatlar.

Ikkinisini solishtirish

- Alifbo:

Rus tilining kirill alifbosi nemis tiliga tanish lotin yozuvi bilan solishtirganda muhim boshlang'ich to'siqdir.

- Grammatika:

Rus tilidagi vaziyat tizimi oltita holat bilan murakkabroq, nemis tilida esa to'rtta holat va uchta grammatik jins tizimi mavjud.

- Fe'llar:

Rus tilidagi mukammal / nomukammal fe'l aspekt tizimi o'ziga xos xususiyat bo'lib, nemis tilining tugallangan harakatlarni ifodalash yondashuvidan farq qiladi, bu odatda mukammal zamonlar orqali amalga oshiriladi.

- Lug'at:

Nemis tili nemis tili bo'lgan ingliz tiliga ko'proq qarindoshlik qiladi, rus tili lug'ati esa uzoqroq bog'liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Koduxov, V.I. Tilshunoslikka kirish: Universitetlar uchun darslik / V.I. Koduxov. - M.: Alyans, 2016. -- 288 b.
2. Qurbonov, A.M. Umumiy tilshunoslik: 3 jildda 1-jild / A.M. Qurbonov. - M.: Prospekt, 2014. -- 424 b.
3. Osipova, L.I. Tilshunoslikka kirish: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun darslik kasbhunar ta'limi/ L.I. Osipova. - M.: IT akademiyasi, 2013. - 256 b.
4. Danilenko, V.P. Umumiy tilshunoslik va tilshunoslik tarixi: ma'ruzalar kursi. 2-nashr, O'chirilgan / V.P. Danilenko. - M.: Flinta, 2015. -- 272 b.